

FORRÁS-BIRÓ ALETTA**Videóinterjúk használata az oktatásban**

A University of Southern California Soá Alapítvány Vizuális Történelmi Archívuma videóinterjúi a közoktatásban az előítélet-mentesség, a kirekesztő magatartással való szembefordulás elősegítésére használhatók. A Történelmi videóinterjúk a tanórán és az osztályfőnöki munkában elnevezésű, az ELTE PPK-n tanár szakosoknak választható kurzuson, illetve tanár-továbbképzéseken a holokauszt-túlélőkkel, embermentőkkel és szemtanúkkal felvett videóinterjúk részleteinek kiválasztása, szerkesztése, kontextusba helyezése és az oktatási-nevelési folyamatba történő optimális beépítése áll a középpontban. A pedagógus tananyagfejlesztő munkáját a szociálpszichológiai és konstruktivista pedagógiai megközelítés, a személyes történelem bevonása alapozza meg, hangsúlyos szerepet kap a digitális kompetencia fejlesztése és a médiaműveltség. A tananyagok használhatók szaktárgyi keretben és osztályfőnöki munkában.

Jelen írásban egy újonnan indított egyetemi tanárképzős kurzus bemutatására és az első tapasztalatok értékelésére vállalkozom, különös tekintettel a kurzus innovativitására.

Az archívum

Az ELTE PPK mesterképzős tanár szakosok számára választhatóként kínálja a *Történelmi videóinterjúk a tanórán és az osztályfőnöki munkában* című kurzust. A kurzus alapjául szolgáló videóinterjúk a University of Southern California Soá Alapítvány Vizuális Történelmi Archívuma (<http://sfi.usc.edu>) interjúi, melyeket a kilencvenes években vettek fel holokauszt-túlélőkkel, szemtanúkkal és embermentőkkel. Az archívum 52.000 interjút tartalmaz, melyeket 57 különböző országban, 34 nyelven vettek fel a kilencvenes években. Az interjúk indexálva, kulcsszavakkal kereshetően hozzáférhetők a kutatók számára. Az archívum második magyarországi hozzáférési pontja a Közép-Európai Egyetem (CEU) mellett az ELTE-n létesült 2013 őszén. A videóinterjúk az interjúalanyok személyiségi jogainak védelme miatt nem tölthetők le, illetve menthetők le szabadon, az összes interjú csak a hozzáférési pontokon érhető el. Az archívumba újabban más népi történetek túlélőivel és szemtanúival készült videóinterjúk kerülnek be (Ruanda, Kambodzsa).

Az egyetemi kurzus

A Történelmi videóinterjúk a tanórán és az osztályfőnöki munkában című egy féléves, harmincórás kurzus alapvetően pszichológiai-pedagógiai megközelítésű, értve ezalatt, hogy a *Pszichológia a hétköznapokban* tantárgyblokkba illeszkedik, ugyanakkor a tanári munkában használható tudást kínál. A kurzus célja az előítéletesség viselkedéses megnyilvánulásaival szembeni érzékenyítés, a kirekesztő viszonyulás egyénre és csoportra egyaránt káros hatásának felismerése és kezelése, a nyílt kommunikáció és az empátia fejlesztése, illetve a videóinterjúk felhasználásával készült tananyagok révén a tanárjelölt hallgatók felkészülése a diákokkal való munkára. Fontos, hogy a leendő tanárok a videóinterjúk tananyagok felhasználásával iskolai környezetben segíteni tudják a diákjaik egészséges testi-lelki-szellemi-társas fejlődését.

A kurzus három fő részre tagolódik: az első blokk egyfajta elméleti alapozás (szociálpszichológiai alapismeretek és konstruktivista pedagógiai megfontolások); a második a videóinterjúkkal való munka alapvetéseit, főbb szabályait öleli fel, a harmadik blokk pedig már elkészült és gyakorlatban kipróbált tananyagok elemzése, vizsgálata, az archívum önálló használata. A kurzus zárófeladata egy saját foglalkozásterv elkészítése, egy vagy több videóinterjú-részletre alapozva. A kurzus konstruktivista pedagógiai sajátosságokat mutat; mind a videóinterjúk tananyagfejlesztés, mind az iskolában zajló gyakorlati munka konstruktivista keretben működik – ebből fakadóan nem arra bátorítjuk a hallgatókat, hogy mások által kitalált kész tananyagokat használjanak (bár természetesen erre is van mód), hanem hogy a saját diákjaikat, csoportjaikat ismerve hozzanak létre a videóinterjúk részleteinek felhasználásával az adott helyzethez, témához alkalmas tananyagot. A kínált módszertani megfontolások így a konstruktivista megközelítésbe illeszkednek, ugyanakkor minden esetben kiterjednek a médiaműveltség, a digitális informatikai műveltség erősítésére.

Az interjúk

Az archívumban fellelhető videóinterjúk strukturált életútinterjúk: az interjúalanyok beszélnek a családjukról, a gyerekkorukról, bemutatják azt a világot, amelyben a vészkorszak előtt éltek. Kitérnek arra, hogyan érintették őket a történelmi változások, elmondják, hogyan éltek túl a holokausztot. Beszámolnak arról, hogyan folytatódott utána az életük, az interjú végén több esetben családtagok is megjelennek. Bemutatnak családi fotókat és más dokumentumokat. Az interjúk általában 2–4 óra hosszúak. A tananyagfejlesztésben értelemszerűen az egyik

legfontosabb mozzanat a megfelelő részlet vagy részletek kiválasztása és kontextusba helyezése. A videóinterjúkkal való munka egyik legfontosabb sajátossága, hogy az interjúrészletek nem pusztán egy tankönyvben szereplő tudásanyag illusztrációjaként jelennek meg, hanem a közös munka inspiráló forrásaként, központi elemeként.

A videóinterjúkra épülő tananyagok

Az eddig elkészült videóinterjú tananyagok (részben elérhetők a Soá Alapítvány magyar oktatási portálján vagy a Zachor Alapítvány honlapján) struktúrájukat tekintve hasonlóak: az adott csoportnak, pedagógiai célnak, időkeretnek megfelelő előzetes feladatok vezetik be a munkát, a diákok előzetes tudásának feltérképezésével és arra építve; a tananyagok központi eleme egy vagy több videóinterjú-részlet, amelyet a diákok együtt, a foglalkozáson néznek meg, s különböző szempontok szerint dolgoznak fel, többnyire kérdések és feladatok segítségével, sokszor kooperatív módszerekkel. Felhasználhatók interjúkból vagy máshonnan származó dokumentumok, térképek, fotók, szövegrészletek. A tananyagok tartalmazzák a foglalkozást vezető pedagógus számára készített segédletet is, illetve kronológiát, forrásjegyzéket, az interjúalany(ok) rövid életrajzát. A videóinterjú munka fontos része a diákok véleményének megvitatása; személyes benyomásaik megjelenhetnek például véleménykártyák segítségével.

A videóinterjú tananyagok sokféleképpen használhatók: akár szakos keretben, történelemórán, irodalomórán, társadalomismeret- és etikaórán; mivel az interjúkat különböző nyelveken vették fel, többféle idegennyelv-órán; művészeti órákon. Kiemelt terület az osztályfőnöki óra, hiszen számtalan, az adott csoportot érintő kérdést fel lehet dolgozni a videóinterjú segítségével. Felhasználhatók projekt munkában, több héten vagy hónapon át, illetve témánapon, témahéten, holokauszt-émléknapon.

A videóinterjú tananyagok egyik fontos sajátossága, hogy kötődhetnek az adott iskolához, illetve a településhez, amennyiben arról a településről származó, vagy ott élt, abba az iskolába járt interjúalanyoktól válogatunk részleteket. Az archívumban 1300 magyar nyelvű interjú található, ezenkívül számos magyar származású interjúalannal készült idegen nyelvű interjú. Ilyen módon a személyes történelmi tapasztalat közvetlenül köthető a diákok életéhez. Jó példa erre Kármán György interjújának az a részlete, amelyben egykori gimnáziuma igazgatójáról beszél (a részlet megtekinthető a <http://sfi.usc.edu/international/hungarian> portálon) – ez a gimnázium ma is működik Szegeden. A helyi vonatkozás erősítheti a diákok érdeklődé-

sét és elköteleződését, ami egy nagyobb lélegzetű projekt esetében különösen fontos, s akár helytörténeti kutatásokat is inspirálhat.

Innovativitás

A videóinterjúk felhasználása a tanítás során több szempontból innovatív: a konstruktivista megközelítésből fakadóan (Nahalka 2002) a tananyag révén elsajátítandó tudás nem előre pontosan meghatározott, ami ez esetben azt jelenti, hogy a tanár által előkészített tananyag a feldolgozás során többféle irányban alakulhat, a diákok aktuális állapotának, érdeklődésének, érzékenységének, a csoportdinamikai folyamatok alakulásának függvényében. Számolnunk kell azzal, hogy a diákok megérintődése nagyon változó lehet, s ennek lereagálására minden esetben kell teret, időt és módot adni; ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy nem szabad előfordulnia annak, hogy a klip megnézésekor kicsöngetnek, és a diákok nem tudnak reagálni a látottakra. A videóinterjúknak mindig van érzelmi vonatkozásuk, ami nem vihető át egy másik nap másik órájára, a megnézés itt-és-most-jában lehet vele dolgozni. A személyes emlékezet, az *oral history*, illetve a holokausz mint téma hangsúlyosabbá teszik az érzelmi vonatkozásokat (Assmann 2005; Gyáni 2000). Mindezek a sajátosságok felerősítik a tananyagot készítő és előkészítő pedagógus felelősségét. A klipek kiválasztásakor, az előkészítő feladatok kigondolásakor számolni kell a diákcsoport sajátosságaival: nagyon fontos olyan interjúrészletet választani, amely a diákok életkorának megfelel, nem sokkoló, nem ijesztő vagy kifejezetten elborzasztó, hiszen akkor részükről természetes reakció lesz a háritás, a témával való foglalkozás elutasítása. A sokkhatás szigorú kerülése a videóinterjúkkal való tanítás során alapvető, s ezt fontos hangsúlyozni, mivel a különböző művészeti megközelítésekben gyakran kifejezetten szándékosan használják ezt a hatást. Szem előtt kell tartani azonban, hogy a tanítási órákon a diákok nem feltétlenül szabad elhatározásukból vesznek részt, s nem tehetik meg, hogy kimennek a teremből, ha valami a számukra elviselhetőnél jobban megrázza őket. A videóinterjúkkal való munka célja elsősorban a gondolkodásra ösztönzés, kérdések, helyzetek mérlegelése, megvitatása. A foglalkozást vezető pedagógus nem tudhatja biztosan, hogy milyen következtetésekre jutnak a diákjai az anyag feldolgozása során, ezért a konstruktivista pedagógiai attitűd elengedhetetlen. Ez abban is megnyilvánul, hogy milyen keretek között folyik a foglalkozás – nehezen képzelhető el kizárólag frontális munkában, hiszen a tanár a diákok visszajelzései alapján alakítja az óra menetét, egy közös, szociálisan konstruált tudás felépítése érdekében. Mindennek feltétele egy olyan tanár-diák viszony, amely a nyitott, elfogadó légkör révén lehetővé teszi, hogy a diákok őszintén véleményt nyilvánítsanak, kezdemé-

nyezhessenek, amire a tanár és a csoport egyaránt reagálhat, így differenciálódik, válik egyre kidolgozottabbá a diákok átfogó tudásrendszere. Kétségtelen, hogy ez a konstruktivista keretben értelmezett tudás jóval nehezebben számonkérhető, mint egy hagyományos tanítási anyagrész, sőt a pedagógusnak számolnia kell azzal is, hogy a diákok különböző mértékben vesznek részt, így különböző mértékben profitálnak a foglalkozásokból.

Fontos szempont a pedagógus hagyományostól eltérő szerepe a videóinterjúkkal való munkában. Mivel a tananyag a leggondosabb előkészítés mellett sem végleges, a diákok előre nem látott szempontokat hozhatnak be a feldolgozásba, így a tanár nem a tudás egyedüli letéteményeseként, hanem a tanulási folyamat katalizátoraként, segítőjeként vesz részt a munkában. Hangsúlyozzuk, hogy a foglalkozás kereteit továbbra is a tanár szabályozza, felelősége pedig a szokásosnál is nagyobb a vélemények megosztása és ütköztetése kapcsán – a csoport a foglalkozás után is együtt marad, így ha valamelyik diák olyan nézetet képviselt, amely megosztja a csoportot, akkor ezzel dolgozni kell még az órán, nem várható, hogy majd elrendeződik magától. Különösen serdülő csoportokban a valamilyen tulajdonság, sajátosság, valamely csoporthoz való tartozás miatti kirekesztés és kiközösítés témája igen érzékeny, a nézetkülönbségekkel dolgozni kell a csoportban. Ezen a területen különösen érvényes az az irányelv, hogy a tanár az első válaszok továbbgondolására, árnyalására buzdítsa diákjait (Nahalka 2002). A foglalkozás interaktív jellege igényli az egyes diákokra való folyamatos figyelmet, hiszen nem az a cél, hogy a mindig bátran megszólaló diákok véleménye hangozzon el, hanem a többnyire csendben meghúzódó diákok hangját is érdemes kihangosítani. Az ilyen típusú tanulászervezés egyrészt nyilvánvalóan időigényesebb a frontális óravezetésnél, másrészt a tanár részéről nagyfokú rugalmasságot igényel, valamint kellő magabiztosságot a csoportvezetésben, biztonságot a téma ismeretében.

A videóinterjú tananyagokkal való munka multimédiás jellegén túl új lehetőségeket nyújt a digitális kompetencia fejlesztésében egy olyan internetes felület révén, amelyben a tanár a csoportjába tartozó diákokkal együtt dolgozhat videóinterjú-részletekkel, a diákok bekapcsolódhatnak a klipek vágásába, szerkesztésébe, és reflektálnak egymás munkájára. Az IWitness program hamarosan elindul Magyarországon is.

A kurzus tapasztalatai

A Történelmi videóinterjúk a tanórán és az osztályfőnöki munkában című kurzust a 2013–14-es tanév őszi félévében hirdettük meg először, számolva azzal a nehézséggel, hogy az archí-

vumhoz való hozzáférés az ELTE-n október közepétől válik lehetségessé. Technikai problémák miatt azonban a hozzáférés a félév során nem volt lehetséges, így a kurzus hallgatói csak a Közép-Európai Egyetem (CEU) könyvtárában kutathattak önállóan az archívumban. Ez a kurzus felépítésében bizonyos hangsúly-eltolódást eredményezett: több idő maradt a már korábban elkészült tananyagok elemzésére, viszont kevesebb az önálló tananyagfejlesztésre. A hallgatók nyitottan álltak a kurzus témájához (ezt indokolhatja a kurzus választható volta; a cím és egy rövid tematika alapján azonban nehéz pontosan felmérni, miről is szól a kurzus), lelkesen vettek részt az elemzésben. Rendkívül fontos szempontnak tartom a videóinterjúkkal való munka saját-élmény feldolgozását: mindannyiuknak ki kellett próbálniuk, hogyan érinti őket magukat a klipek megnézése, mit jelent egy teljes interjút egy helyben végignézni, mennyire különböző szempontokat emelnek ki a feldolgozásnál, amelyek mentén mind el lehet indulni. A kurzus légköre az ELTE PPK pedagógiai-pszichológiai kurzusaira általában jellemző módon sokféle véleménynek teret engedő, elfogadó volt, a kis létszámnak köszönhetően gyakran inkább a pszichológiai tréningek hangulatát idézte. A hallgatók reflexiói a kurzus egészére vonatkozóan egyértelműen pozitívak voltak. A hallgatók által készített foglalkozástervek valós helyzetben kipróbálhatóak lehetnek.

A kurzus tervezésekor figyelembe vettük azoknak a már lezajlott tanár-továbbképzéseknek (Teaching with Testimony, Videóinterjúk a 21. század oktatásában, 2012, 2013) a tapasztalatait, amelyek általános iskolában és középiskolában tanító tanárok videóinterjúkon alapuló tananyagfejlesztő munkáját segítették. Az egyetemi tanárképzős kurzus tapasztalatai bizonyos pontokon eltérőek: a képzésben lévő hallgatók számára jóval nagyobb gondot okoz egy előre nehezebben belátható tanítási helyzet, a lazább (vagy lazábbnak tűnő) struktúra, a csoport vagy osztály kezelése. Ezt a szempontot érdemes figyelembe venni az elkészült foglalkozástervek esetleges kipróbálásánál: kisebb csoporttal dolgozni, mindenképpen már ismert diákokkal, esetleg páros vezetéssel. Fontos azzal is számolni, hogy egy pályakezdő tanár számára nagyobb nehézséget jelenthet, hogyan kezelje a diákok személyes megérintődésének megnyilvánulását.

Mindent összegezve a kurzus hallgatóknak és oktatóknak egyaránt izgalmas kihívást jelentett. A 2014. év tavaszi félévében az archívum hozzáférése biztosított, így a kezdeti akadályok elhárulnak.

BIBLIOGRÁFIA

- Assman, A. (2005): Személyes visszaemlékezések és kollektív emlékezet Németországban 1945 után. In: Kovács M. (szerk.) Holokauszt: Történelem és emlékezet. Budapest : Hanna Arendt Egyesület – Jaffa Kiadó, 2005. 355–365. p.
- Gyáni Gábor (2000): Emlékezés és oral history. In: Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése. Budapest : Napvilág Kiadó, 2000. 128–144. p.
- Nahalka István (2002): Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia. Budapest : Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002. 182 p.
- Soá Alapítvány Vizuális Történelmi Archívum <http://sfi.usc.edu> [2014. 01. 20.]
- Soá Alapítvány Vizuális Történelmi Archívum magyar portálja, Magyar nyelvű oktatási anyagok tanároknak: <http://sfi.usc.edu/international/hungarian> [2014. 01. 20.]
- Zachor Alapítvány a Társadalmi Emlékezetért honlapja: http://www.emlekezem.hu/oktatasi_anyagok/multimedias_oktatasi_anyagok/ [2014. 01. 20.]

FORRÁS-BIRÓ, ALETTA

VIDEO TESTIMONIES IN EDUCATION

The video testimonies of the Visual History Archive, Shoah Foundation, University of Southern California offers excellent possibilities for anti-bias and anti-discrimination education. My university course Video testimonies in education - teaching and learning with testimony and the teacher training sessions I regularly participate in, focus on choosing, contextualizing and editing segments of audiovisual interviews with survivors, rescuers and other witnesses of the Holocaust and including them into the process of teaching and education. The social-psychological and constructive pedagogical approaches serve as theoretical basis for developing new teaching material for the teachers, as well as the methods of integration of personal history. The development of digital competence and in-depth knowledge of the world and methods of multimedia plays a central role in developing visual teaching material. The teaching material based on video interviews is effectively usable in all segments of classroom work.

